

Fiatalok hátránykompenzálását és társadalmi mobilitását támogató programok az Egyesült Államokban^{1,2}

Elek Zsuzsanna Réka

ELEK ZSUZSANNA RÉKA: ELTE Társadalomtudományi Kar – zsuzsannarekaelek@gmail.com

ABSZTRAKT Az Ohio állami Cleveland gazdasági és társadalmi mutatók tekintetében jelentősen elmarad a megyei, tagállami és országos mutatóktól, a mindig is kritikusan alacsony oktatási színvonalat nyújtó iskolakörzetébe járó diákok közel 100%-a hátrányos helyzetű. A clevelandi esettanulmány bemutatja az iskolakörzet reformtörekvéseit és két olyan, az iskolakörzetbe járó minden fiatait célzó és nagyszámú önkéntesek részvételével működő programot, amelyeknek az oktatási reformokkal együtt hátránykompenzáló, társadalmi mobilitási esélyeket növelő hatása lehet. A kutatás azt mutatja, hogy ilyen példaértékű, a hazai társadalompolitika számára is tanulságos programok erőssége, ha a tervezés, megvalósítás és finanszírozás terén is az iskolakörzet, a városvezetés, az állam, a nonprofit és piaci szereplők széleskörű együttműködésén alapulnak. A clevelandi példákban ebben jelentős szerepe van a helyi, hagyományosan erős nonprofit szektornak és közösségi törekvéseknek, valamint az erős szakmai kapcsolatoknak, ugyanakkor a programok főleg magánemberek és vállalatok anyagi támogatására épülnek, és mindkét program működését az önkéntesek nagyszámú bevonása teszi lehetővé. A kutatás empirikus alapját a clevelandi Greater Cleveland Neighborhood Centers Associations nonprofit szervezetnél és részben annak programjaiban töltött, három és fél hónapos terepmunka képezte.

Kulcsszavak: Egyesült Államok, Cleveland, hátránykompenzáló programok, társadalmi mobilitás, oktatási reform, nonprofit, felsőoktatás, ösztöndíj

U.S. programs decreasing disadvantages and supporting social mobility of youth

ABSTRACT Cleveland has many notably worse economical and social indicators than the county, Ohio State and the country. The school district has always provided critically low standards of public education and almost 100% of the attending children are socioeconomically disadvantaged. The case study about Cleveland introduces the reform efforts of the public school system and two programs that target all the students of it, use numerous volunteers and together with the reforms can decrease disadvantage and support social mobility. The research suggests that the strength of the model programs is that planning, implementation and financing are all based on the wide cooperation of the public school

¹ A tanulmány az EFOP 1.4.1-15-2016-00001 „Integrált gyermekprogramok szakmai támogatása”, a Mobilitás Kutatási Centrum (Társadalomtudományi Kutatóközpont, MTA Kiválósági Együttműködési Program) és az Amerikai Külügyminisztérium támogatásával az IREX szervezésében megvalósuló Community Solutions Program támogatásával készült.

² Ezúton is szeretnék köszönetet mondani a hosszú külföldi tanulmányutamat a Gyerekesély-kutató Csoport vezetőjeként is támogató Husz Ildikónak, a Community Solutions Programot szervező IREX-nek, Les Milesnek, Eric Ziegelmannak, Deidre Combsnak és minden munkatársuknak, valamint a Greater Cleveland Neighborhood Centers Association munkatársainak, különösen Allison Wallacenak, Lee DeAngelisnek, Judy Varnnak és valamennyi clevelandi szakembernek, akik lehetővé tették számomra a kutatómunkát.

system, the leadership of the city and the members of nonprofit and for-profit sector and it makes the programs exemplary even for the Hungarian social policy. The traditionally strong nonprofit sector, community development efforts and professional relationships have a huge role in this cooperation, however, both programs are financed primarily by private individuals and companies and based on the large number of volunteers involved. The empirical research is based on a 3,5-month-long field work at Greater Cleveland Neighborhood Centers Association and its programs.

Keywords: United States, Cleveland, educational reform, programs to support compensation of socio-economical disadvantages, social mobility, higher education, scholarship

BEVEZETÉS

A tanulmány célja egy clevelandi esettanulmányon keresztül ismertetni olyan, a hazai társadalompolitika számára is tanulságos iskolakörzeti reformot, valamint fiatalok hátránykompenzálását és társadalmi mobilitását segítő amerikai programokat, melyek különlegessége, hogy a közoktatásban résztvevő minden diákot érintenek, és a tervezésük, megvalósításuk és finanszírozásuk az iskolarendszer, a város vezetése, az állami, a piaci, a nonprofit (civil és egyházi), valamint önkéntes szektor közötti együttműködések nyomán jön létre. Mindkét program a hátrányos helyzetű tanulók továbbtanulását segíti az iskolarendszer különböző szintjei között: a True2You program az általános iskolás évek végén a középiskolai átmenetet célozza, míg a College Now Greater Cleveland (College Now) munkájára épülő komplex Say Yes to Education (Say Yes) ösztöndíj- és mentorprogram kiemelt célja a felsőfokú oktatásban résztvevők és ott végzettséget szerzők arányának növelése.

Cleveland helyzete sajátos azért, mert számos gazdasági és társadalmi mutató tekintetében jelentősen elmarad a szövetségi, tagállami és megyei adatoktól, ugyanakkor helyi szakemberek szerint kiemelkedően sok nonprofit szervezet és hátránykompenzáló program működik a városban, illetve hagyományosan erős a közösségi törekvés a hátrányos helyzetűek életének javítására – ami mindkét program létrejöttében kulcsszerepet játszott. A bemutatott programok megalakulásában és széleskörű társadalmi támogatottságában fontos szerepet játszik, hogy a munkaerőpiac és gazdaság számára is fenyegetővé váltak azok a problémák, amikre megoldást keresnek.

A tanulmány a Greater Cleveland Neighborhood Centers Association (GCNCA) nonprofit szervezetnél 2019 őszén töltött, három és fél hónapos gyakornokság során végzett kutatásra épül. Az adatgyűjtéshez a háttérrel a GCNCA-nél végzett szakmai munka, a szervezet három munkatársával készített szakértői interjú, szakmai megbeszéléseken és konferenciákon történt résztvevői megfigyelés adták. Részben a GCNCA szakembereinek tanácsára, részben saját internetes keresés és a szakmai munka során szerzett információk alapján került kiválasztásra nyolc, profiljában és/vagy intézményi háttérben eltérő, a városban elismert hátránykompenzáló, társadalmi mobilitást segítő fiatalkori fejlődést támogató (*youth development*) program.³

³ A True2You, College Now és Say Yes mellett a kutatásba bevont programok között szerepelt a University Settlement és a Lexington-Bell Community Center „iskolaidő utáni” (*afterschool*) programjai (és az intézmények egyéb szolgáltatásai), a GCNCA P4SS afterschool programjai két iskolában, az America Scores footballra és slam poetryre épülő iskolai afterschool programja, a vállalkozói attitűdre tanító Youth Entrepreneurship Institution programja és a Youth Opportunities Unlimited szervezet felkészítő tréninget követő mentorált gyakornoki prog-

A programok vizsgálata a bennük dolgozó szakemberekkel készített interjúkon keresztül és három esetben az interjúk mellett résztvevői megfigyeléssel történt.

A kutatásba bevont programok közül kiemelkedik a jelen tanulmányban bemutatott True2You és Say Yes. Egyrészt – szemben a többi programmal – ezek a programok az iskolakörzet adott évfolyamainak minden diákját elérik, másrészt hosszú távra tervezett, szektorközi együttműködésnek és többszintű köz- és magánfinanszírozásnak egyaránt tanulságos példái. Mindkét program – ahogy az iskolakörzet is – a 373 000 fős Clevelandnél jóval nagyobb, 2 milliós lakosságszámú Greater Cleveland⁴ területre terjed ki. A továbbiakban nem tér ki azonban a tanulmány a többi programra, csak arra a kontextusra, melyben valamennyi program működik.

A tanulmány először röviden bemutatja Clevelandet, majd kitér a programok szempontjából meghatározó közoktatás történeti hátterére és az iskolakörzet reformtörekvéseire. Fontosságukat az adja, hogy segítenek megérteni a programok kontextusát és tétjét, ezenkívül az iskolakörzet reformja, az ún. Cleveland-terv példa egy város törekvéseire a rendszerszinten szegregáló, és kritikusan alacsony színvonalat nyújtó közoktatásának megváltoztatására. A város és a közoktatás történetének és helyzetének bemutatása az erről szóló szakirodalom és statisztikai adatok másodelemzésén, valamint fiatalkori fejlesztőprogramokban dolgozó szakemberekkel készített interjúkon alapszik, az iskolakörzet reformjának bemutatása pedig magának a Cleveland-tervnek és a közoktatási rendszerről szóló szakmai anyagok, statisztikák másodelemzésén alapszik. A közoktatás reformjáig a többgenerációs szegénység és depriváció, a lakóhelyi szegregáció, a szelektív és kiemelkedően alacsony színvonalú közoktatás miatt a hagyományosan erős nonprofit szektor számos, fiatalkori fejlődést célzó programja mellett is drámaian alacsony maradt összességében az iskolakörzetbe járó diákok iskolai teljesítménye, a középiskolát és felsőfokú iskolát végzettek aránya.

Míg a Cleveland-terv magának a közoktatási rendszernek a reformja, a tanulmány második részében bemutatott True2You és Say Yes to Education a nonprofit szektorhoz tartozó, hátránykompenzációt és társadalmi mobilitást célul kitűző programok. A programoknak ugyanakkor legmeghatározóbb jellemzői közé tartozik, hogy már indulásukat széleskörű és hosszú távban gondolkodó szakmai tervezés előzte meg az iskolakörzet, a nonprofit szektor szakmai vezetőinek és piaci szereplők részvételével, emellett a programok megvalósításának és vegyes finanszírozásának is alapja a szereplők közötti együttműködés, miközben mindkét program megvalósítása önkéntesek – a True2You esetében több száz, a Say Yes esetében több ezer – bevonására épül. A programok céljának, tevékenységének és amennyire lehetséges, eredményeinek bemutatása mellett a tanulmányban ennek a többszintű együttműködésnek olyan részletei kapnak kiemelt hangsúlyt, amik nélkül ezek a példaértékű programok nem jöhettek

ramjai (*internships, employment programs*), valamint Jobs for Ohio's Graduates (JOG) középiskolai programja, melynek célja karrier coachok segítségével az iskola befejezése, karrierfejlesztés (*career development*), puha készségek (*soft skills*) fejlesztése. Egyes programokban visszatérő elemek a matematikai és az írás, olvasás (*literacy*) készségek fejlesztése, a természettudományos STEM (Science, Technology, Engineering and Mathematics) ismeretek játékos, innovatív oktatása, közösségi szolgálaton keresztüli tanulás (*service learning*), a puha készségek (*soft skills*) és vezetői készségek (*leadership skills*) fejlesztése, a szociális és érzelmi tanulás (*social and emotional learning*) a vállalkozói attitűd (*entrepreneurship*) megismertetése, a főiskolára és munkavállalásra felkészítés (*college and workforce readiness*) és karrierfejlesztés (*career development*).

⁴ Greater Cleveland Metropolitan Statistical Area (MSA).

volna létre és nem működnének. A True2You, Say Yes to Education és annak részét képező College Now bemutatása a programban dolgozó szakemberekkel készített interjúkon és a programok saját, 2020-ig elkészült szakmai anyagainak elemzésén alapszik.

CLEVELAND MINT EGYKORI ROZSDAÖVEZETI ÉS HAGYOMÁNYOSAN ERŐS KÖZÖSSÉGI TÖREKVÉSŰ VÁROS

A Nagy-tavak közül az Erie-tó partján fekvő Clevelandet 1796-ban alapították. A később rozsdáövezeti város fellendülését, drasztikus hanyatlását, majd újbóli növekedését az országos és globális gazdasági és társadalmi változások határozták meg (Warf – Holly 1997). Az 1870-es évektől kezdődő industrializáció eredményeként a város főleg vas- és acélgyártásra épülő, virágzó ipari, diverzifikált gazdasági és kereskedelmi központtá vált (Lamoreaux 2008). Gyorsan fejlődő ipara nagymértékben vonzotta a bevándorlókat: 1870 és 1920 között főleg európaiak, 1900 és 1950 között pedig nagy számban érkeztek afroamerikai bevándorlók a városba (Keating 2007).

Az 1973-as olajválságot követő országos és globális gazdasági és társadalmi változások a rozsdáövezet többi városához hasonlóan Cleveland válságát is jelentették az 1970–80-as években (Warf – Holly 1997). A bezárt, sokszor az ország más területeire költözött gyárak, vállalkozások miatt tömeges lett a munkanélküliség, szegénység és egyes városrészek fizikai pusztulása, valamint súlyos mértékben fokozódtak az olyan, korábban is jelentős problémák, mint az erőteljes szuburbanizáció (az afroamerikai középosztálybeliek elköltözését is beleértve) és a fehér lakosság külvárosba és városon kívül költözése (*white flight*) (Galster 1990). Ezekkel együtt a folyamatos népességcsökkenés, az afroamerikai lakosság területi (Price et al. 2002) és iskolai (Henderson 2002) szegregációja, a szegénység koncentrációja (Coulton – Pandey 1992), az ebben érintett városrészek, szomszédságok (*neighborhood*) gettósodása, a lakhatási problémák is fokozódtak.

A '90-es években Cleveland is újra fejlődésnek indult: ezt segítette a szolgáltatásokra átálló szektorváltás, az arányaiban már sokkal kevésbé hangsúlyos, de meglepő és sikeres reindustrializáció, a '60-as évektől kezdődően számos városfejlesztési terv és projekt (Barney – Brian 1997), valamint a 40-50 kisebb városrészt és lakhatási problémákat célzó nonprofit közösségi fejlesztési társaság (*community development corporation*) (Yin 1998, Keating 2007). A '70-80as évek válságához képest fejlődésnek induló városban azonban, ha nem is a munkanélküliség, de a korábbi problémák többsége továbbra is fennmaradt. Az alacsonyan képzett lakosság számára – a szuburbanizációs folyamatok miatt főleg a város külső területein jelentős – a reindustrializáció és a dominánssá váló szolgáltatási szektor által létrejött új munkahelyek többnyire nem voltak elérhetőek.

Cleveland számos mutatót tekintve elmarad a Cuyahoga megyei, Ohio állami és az Egyesült Államokbeli adatokhoz képest (United States Census Bureau 2020). Bár az 1920-as években még az USA 5. legnagyobb városa volt, népessége 1950-ben érte el maximumát 914 800 fővel, azóta azonban a város lakossága folyamatosan és drasztikusan csökkent (szemben az Egyesült Államokbeli és ohioi tendenciákkal): az elmúlt 70 évben lakosságának majdnem kétharmadát elvesztette (World Population Review 2020). Cleveland 34,6% szegénységi aránya 2-3-szorosa az állami és országos szintnek (United States Census Bureau 2020).

A 24 évesnél idősebbeknek csak 80%-a rendelkezik legalább középiskolai végzettséggel Clevelandben, ami körülbelül 10%-kal alacsonyabb, mint Cuyahoga megyében, Ohio államban vagy az Egyesült Államok egészében (United States Census Bureau 2018). Ennél is kritikusabb, hogy egyetemi Bachelor vagy magasabb végzettsége a 24 évesnél idősebbek 16,6%-ának van csak, ami körülbelül a fele a Cuyahoga megyei, Ohio állami és a szövetségi állami adatoknak és nincs középiskolai bizonyítványa a lakosság ötödének (United States Census Bureau 2018).

Clevelandben az afroamerikai lakosság van többségben 49,6%-os aránnyal a 33,7%-os fehér (nem hispán vagy latin), és 11,6%-os hispán vagy latin lakossági arányok mellett (United States Census Bureau 2020). Jelentős különbség van iskolai végzettséget tekintve a különböző faji/etnikai hátterű clevelandi lakosság között (United States Census Bureau 2018). Míg a (nem hispán vagy latin) fehér lakosság 84,3%-a rendelkezik legalább középiskolai végzettséggel, addig a fekete lakosság 78,6%-ának van középiskolai végzettsége, az indián és alaszka, hispán vagy latin, valamint ázsiai lakosság körében pedig ez az arány több, mint 10%-kal alacsonyabb, mint a fehér lakosság körében. Ugyanakkor míg a fehér lakosság 25,7%-ának van bachelor vagy annál magasabb végzettsége, az afroamerikai népesség körében ez kevesebb, mint feleakkora, 9,3% és még alacsonyabb az indián és alaszka bennszülött, illetve hispán vagy latin származásúak között (United States Census Bureau 2018).

Fiatalkori fejlesztőprogramokban dolgozó, meginterjúvolt szakemberek szerint a hátrányos helyzetű fiatalok hátránykompenzálásának és társadalmi mobilitásuk segítésének területén egyre több szereplő nyújt „afterschool” programokat Clevelandben. Hagyományosan a settlementek, szomszédsági központok (*neighborhood center*), közösségi alapú szervezetek (*community-based organization*), egyházi szervezetek, nagymúltú, országos szervezetek (mint a Boys and Girls Club, YMCA, America Scores) nyújtanak afterschool programokat.⁵

Helyi szakemberek szerint Cleveland különleges abból a szempontból, hogy hagyományosan erős a hátrányos helyzetűeket segítő nonprofit szektora és a közösségi tenni akarás. Egyikük megfogalmazásában:

„Én nem Clevelandből, Ohióból származom, a Case Western Egyetemre jöttem mesterszakra, mert van egy nonprofit menedzsment programjuk. Azért ezt választottam, mert itt Ohióban sok a közösségi gondolkodású és nonprofit szervezet. Ezért választottam ezt az iskolát, mert tudtam, hogy sok szervezetet megnézhetek, sokat tanulhatok. A nonprofitok vénájában van egy sürgős szándék, valami olyasmi, hogy visszaadjanak, támogassanak. Valami, ami csak itt van Clevelandben, amiben Cleveland erős, része a kultúrájának, ami nincs így más államban.” (True2You programban dolgozó szakember)

⁵ Egyre inkább megjelennek azonban afterschool szolgáltatóként olyan szervezetek is, amelyek korábban nem foglalkoztak komplex fiatalkori fejlesztéssel: közösségi fejlesztési társaságok (*community development corporation*), rekreációs központok (*recreational center*) és könyvtárak. Az egyre csökkenő forrásokért folyó nagyobb versenyben így a tapasztaltabb szervezeteknek nehezebb forráshoz jutni, és a szakemberek szerint ezzel alacsony színvonalú programok is megjelennek. Ugyanakkor számos esetben igény van az új programokra, mint például a könyvtárak esetében, ahol nagy számban jelentek meg diákok az iskolaidő vége (15 óra) és a szülők munkaidéjének vége közötti időszak eltöltésére. Hasonló adatok Clevelandről nem állnak rendelkezésre, de az Afterschool Alliance (2020): *This is Afterschool in Ohio* riportja szerint 284 519 diák vesz részt afterschool programban Ohióban, de sokkal nagyobb lenne rájuk az igény: háromszor ennyi diák vár programra.

A szakemberek szerint a nonprofit szervezetek helyi sikere közösségi szinten jelentős mértékben a szakemberek közötti erős szakmai kapcsolatoknak köszönhető. Egy másik szakember szerint Cleveland olyan, mint egy „nagy kisváros”:

„A legtöbbjük kapcsolatban akar lenni, és az embereknek segíteni. Mint egy kisvárosban, ahol az emberek ismerik egymást, az utak számtalan módon találkoznak.” (Say Yes programban dolgozó szakember)

A CLEVELANDI KÖZOKTATÁS TÖRTÉNETI HÁTTERÉRŐL

Az egyik legvitatottabb és legkudarcosabb terület Cleveland életében az 1900-as évek elejétől a mai napig a közoktatás helyzete – mindig kölcsönhatásban állva a város gazdasági, társadalmi, demográfiai folyamataival. Az 1920-as évektől, aki megengedhette magának, külvárosi területekre költözött az industrializáció okozta ipari belvárosi környezet, környezetszennyezés, növekvő szegénység, bűnözés és a bevándorlók tömegei miatt (Keating 2007). Szemben az európai bevándorló csoportokkal (akik amint tehettek, szintén elköltöztek a város jobb környékeire), az afroamerikai lakosság körében fokozódott a szegénység területi koncentrációja és az iskolai szegregáció a munkaerőpiaci, lakáspiaci és oktatási rendszerbeli rasszizmus miatt is (Miggins 2014).

Miközben a fehér középosztálybeliek és vagyonosok között egyre nőtt a magániskolák (köztük is leginkább a katolikus iskolák) népszerűsége, addig az afroamerikai diákok intelligencia- és iskolai eredményességi teszteken mért lemaradását nem annyira a strukturális korlátaik és problémáik következményének, mint egyéni és származásukból eredő hiányosságnak tekintették. 1976-ban a Reed vs Rhodes ügyben eljáró bíró ítéletében kimondta, hogy az állami és városi tisztviselők idézték elő és tartották fent szándékoltan a szegregált iskolai rendszert, és felszólította az iskolakörzetet a szegregáció megszüntetésére, aminek következtében a középiskolás diákokat 1979-ben, az alsó és felső tagozatosokat 1980-ban kötelező jelleggel buszoztatni kezdték saját szomszédságukból a város különböző részein lévő iskolákba (Henderson 2002).

A '70-es évek gazdasági válságával nemcsak a város (Keating 2008), hanem az iskolakörzet is súlyos pénzügyi válságba került. A születések számának nagymértékű csökkenése, a white flight és középosztálybeli afroamerikai lakosság külterületekre költözése következtében az 1960-as évek közepétől drasztikusan csökkent a kerületi iskolákba beiratkozott tanulók száma (1969 és 1979 között 38%-kal) (Henderson 2002). Végül Ohio állami támogatással sikerült normalizálni a pénzügyi krízist, miután olyan adatok láttak napvilágot, miszerint a clevelandi iskolakörzetbe járó diákoknak csak 6,2%-a teljesített a szövetségi átlag felett, 44,9%-a átlagosan, 48,9%-a pedig átlag alatt (Gaurner 1977, idézi Henderson 2002: 493), valamint a standardizált teszteken a 9. és 11. osztályosok fele is a szövetségi átlag alatt teljesített (Jensen 1979, idézi Henderson 2002: 496).

Az általános feltételezéssel szemben, miszerint a szegregáción valóban csökkentő buszoztatás volt az oka egy újabb nagymértékű white flightnak 1978–1980 között, Henderson (2002) tanulmányában a white flight-fókuszú megközelítés helyett inkább mindazokkal a strukturális, társadalmi és gazdasági viszonyokkal magyarázza a valójában jóval a deszegregációs intézke-

dések előtt indult nagymértékű városon kívülre költözést, amik az egész régióra jellemzőek voltak. „...[A] gyenge városi szolgáltatások, a romló iskolák, a tanárok közötti munkaügyi viszályok és az adókra helyezett növekvő nyomás a legracionálisabb stratégiává tették a város elhagyását azon fekete és fehér középosztálybeli családok számára egyaránt, akiknek volt hova költözni” (Henderson 2002: 508). Mindeközben 1980-ra közel duplájára nőtt a szegénység koncentrációja nem egészen egy évtized alatt a városban, ami együtt járt az ott élők földrajzi és társadalmi izolációjával, kapcsolati hálójuk és lehetőségeik csökkenésével, a szomszédsági környezetük pusztulásával, valamint az alacsonyan képzett lakosság számára nehezen elérhető, a reindusztrializáció során főleg a külvárosi részekbe költöző ipari és szolgáltatási szektorbeli munkalehetőségekkel (Coulton – Pandey 1992).

A diákok buszoztatását 1995-ben felváltotta a Clevelandi Ösztöndíj és Tutoráló Program (*Cleveland Scholarship and Tutoring Program*), aminek alapja a diákok iskolák közötti központi szétosztása helyett a szabad iskolaválasztás. A szabad iskolaválasztás azonban távolról sem biztosít egyenlő színvonalú oktatási lehetőségeket a különböző szocioökonomiai háttérű családok gyermekei számára, mivel a szülők általában saját lakóhelyükhöz közeli iskolába íratják gyermekeiket, így ha a családnak nincs rá lehetősége, a szegénység koncentrálódása miatt ők sokkal rosszabb színvonalú, gyakran szegregált iskolákba járnak. Ennek ellensúlyozására, a jó választási lehetőségek növelésére az '50-es évektől különböző megoldásokkal próbálkoztak az Egyesült Államok különböző részein, úgy mint: ösztöndíjak, adókedvezmények, adóalap-kedvezmények, ún. mágnes iskolák (*magnet school*), szerződéses iskolák⁶ (*charter school*) és utalványok a magániskolákhoz⁷ (Logan 2018) – ezek sem oldották meg azonban a szegregált, alacsony színvonalú oktatási rendszer problémáit.

⁶ Az 1990-es években jelentek meg az Egyesült Államokban a szerződéses iskolák, amiktől a közoktatás megújulását, valamint a szabad iskolaválasztás rendszerében a hátrányos helyzetű diákok iskolai lemaradásának megoldását remélték. A se nem állami (körzeti), se nem magániskola kategóriájába nem tartozó – az állammal kötött szerződés miatt – szerződésesnek nevezett iskolák a diákok számára ingyenesek, állami támogatásból finanszírozzák őket, ugyanakkor autonóm, nem az iskolakörzetek irányítása alatt működő iskolák. A szerződéses iskolák gyorsan elterjedtek az Egyesült Államok területén, ugyanakkor nem váltották be a hozzájuk fűzött reményeket: a közoktatás megújítását, felvirágoztatását és a leszakadó diákok felzárkóztatását (Logan 2018). Bár egyre nagyobb teret nyertek a közoktatásban, két évtizeddel megalakulásuk után úgy látszott, hogy a szerződéses iskolák összességében nemhogy nem csökkentik az oktatás szegregáltságát, hanem az esetek többségében a hagyományos állami iskoláknál osztály és etnikai hovatartozás szempontjából szegregáltabb szerződéses iskolák jönnek létre (Frankenberg et al. 2011).

⁷ A szerződéses iskolák mellett (California, New York – East Harlem és Milwaukee után) 1995-ben Ohio állami finanszírozással Clevelandben is bevezették az utalvány használatát a szabad iskolaválasztással együtt: a város alacsony jövedelmű diákjait előnyben részesítő programban a diákok először használhatták fel az utalványt egyházi iskola tandíjához is. Valójában a diákok többsége egyházi magániskolába jár az utalvánnyal, így az utalvány bevezetésétől nemigen várható a jövőben sem versenyhelyzet teremtése a közoktatásban (Neal 2002). Öt évvel az utalvány bevezetése utáni vizsgálat szerint az utalvánnyal iskolába járó diákok harmada korábban is magániskolába járt (Schiller 2001). Belfield (2005) szerint a program hasonlóan működik a máshol megvalósult utalványrendszerek működéséhez abban, hogy nem a legrosszabb anyagi helyzetben lévők vesznek részt a programban (az utalványt használó diákok családjának jövedelme az előnyben részesített szint felett van). A szerző nem talál bizonyítékot arra, hogy az utalványt használók iskolai teljesítménye jobb lenne az utalványnak köszönhetően. Forster (2006) ugyanakkor vizsgálatában cáfolja az utalványrendszer ellenzőinek azt az érvét, miszerint a rendszer a diákokat Clevelandben még szegregáltabb iskolákba terelné, mint ha nem élnének a lehetőséggel – szerinte a diákok alapvetően kevésbé szegregált iskolákban tanulnak az utalvánnyal.

A CLEVELANDI ISKOLAKÖRZET ÉS REFORMTÖREKVÉSEI

A clevelandi iskolakörzet (a város tágabb környezetére is kiterjedve) Ohio második legnagyobb iskolakörzete: 37 000 diák jár a Cleveland Metropolitan School District (CMSD) 103 iskolájába, amik közül 36 középiskola (Cleveland Metropolitan School District, b). Míg a városban a fehér gyerekek aránya összesen 33,8%, addig az iskolakörzeti iskolákba járók között csak feleannyi, 15,4%. Felülreprezentált ezzel szemben a fekete vagy afroamerikai diákok aránya 64,1%-kal a városi 50,4%-hoz képest és a hispán/latin származású gyerekek aránya 16,3%-kal a 11,2%-hoz képest (Cleveland Metropolitan School District, b). Hivatalosan az iskolakörzet diákjainak 100%-a hátrányos helyzetű kategóriába tartozik jövedelmi szempontból.⁸ A város 6. osztályig a gyermekek szomszédságához legközelebbi iskolába eljutást ingyenes iskolabuszszal, 7. osztálytól a diákokat városzerte ingyenes tömegközlekedési bérlettel segíti⁹ és utalvánnyal a gyermekek alap- és középfokon a CMSD területén összesen több mint 40 magániskolából választhatnak (Cleveland Transformation Alliance 2020).¹⁰

2010-ben a clevelandi polgármester felkért civil szervezeti vezetőket, tanárokat és főiskolai, egyetemi vezetőket, hogy dolgozzanak ki egy tervet a felsoktatásban résztvevő és diplomát szerző diákok arányának növelésére (Higher Education Compact of Greater Cleveland). A szakemberek adatok által vezérelt és eredményeken alapuló (kimeneti fókuszú) megközelítéssel, jó gyakorlatokra épülő javaslatokat, továbbá kollaboratív és kollektív erőfeszítéseket, fejlesztési célok meghatározását, a diákok fejlődésének mérését, monitorozását fogalmazták meg. Ezek elfogadásával a polgármester 2011-ben meghirdette az ún. Higher Education Compact of Greater Cleveland (Compact) felsőoktatási egyezményt is (Higher Education Compact of Greater Cleveland).

2012 óta a clevelandi közoktatás rendszere jelentős változáson ment keresztül. A hosszú évtizedek óta tartó kritikusan alacsony színvonalú oktatás, a finanszírozási és működési-irányítási nehézségek és rugalmatlanság, valamint az egyre csökkenő beiskolázási arányok vezettek az ún. Cleveland-terv (Jackson 2012) megszületéséhez, melynek célja, hogy minden gyermek magas színvonalú iskolába járhasson és minden városrészben (szomszédságban) kiváló iskolák közül választhassanak a családok. A CMSD a szövetségi Center on Reinventing Public Education segítségével 23 iskolakörzet egyikeként szervezte át a korábbi hagyományos, centralizáltabb iskolakörzetét Portfólió Stratégia (*Portfolio Strategy*) alapú oktatási rendszerre,

⁸ Bár a valóságban nem minden, a körzet iskoláiba járó diák hátrányos helyzetű, de az arányuk eléri azt a 90% fölötti értéket, ami miatt a hátrányos helyzetű kategóriát adminisztratív szempontból kiterjesztik az egész iskolakörzetre, aminek a diákjai így ugyanolyan szolgáltatásokban részesülnek.

⁹ Bár az Ohio állami iránymutatás szerint az iskolakörzetnek csak az iskolától két mérföldnél messzebb lakó alsó tagozatosoknak kell ingyenes közlekedést biztosítani, a CMSD kiterjesztette ezt a lehetőséget (Cleveland Transformation Alliance 2020: 190.): 6. osztályig minden diák, akiknek egynél több mérföldet kellene sétálnia az iskoláig, igényelheti az ingyenes sárga iskolabuszt. Az iskolabusz ugyanakkor csak a diákok szomszédságához legközelebb eső iskolájába jár (Cleveland Transformation Alliance 2020), ami jelentős mértékben meghatározza, hogy később milyen eséllyel nyerhetnek egyáltalán felvételt tanulmányi eredményeik alapján a középiskolákba – annak ellenére, hogy azok a 7–12. osztályos diákok, akik egy mérföldnél messzebb lagnak, igényelhetik az ingyenes tömegközlekedési bérletet, hogy középiskola-választásukat a távolság ne akadályozza.

¹⁰ Indulása óta folyamatosan nő a programban résztvevők száma, a 2017/18-as tanévben közel 8000 diák tanult utalvánnyal magániskolában (American Federation for Children), amelyek többsége azonban jóval többbe kerül, mint amit az utalvány fedezni tud, így az nem biztosít valódi egyenlő esélyeket a leghátrányosabb helyzetűeknek a magas színvonalú oktatáshoz való hozzáférésben (Schiller 2001, Belfield 2005).

mely elutasítva az „ugyanaz jó mindenkinek” („one size fits for all”) elvet, magas színvonalú, de változatos, autonóm körzeti és charter iskolák széles választékának létrehozását tűzte ki célul (Jackson 2012).

A Cleveland-terv alapján (Jackson 2012) az iskolakörzet többek között folyamatosan monitorozza az iskolák teljesítményét és teljesítmény alapon támogatja azokat. Teljes autonómiát biztosít a jól teljesítő iskoláknak számos területen (úgy mint költségvetés, munkaerővel kapcsolatos döntések, tanulmányi és támogatói programok, tanév rendje), új iskolákat alapítanak, és a helyi közösségi partnereket és tanárokat is új és innovatív iskolai modellek együttes létrehozására bátorítják. A közepesen teljesítő iskoláknál a körzet differenciált és testreszabott beavatkozásokat és beruházásokat alkalmaz alacsonyabb szintű autonómia biztosításával, a legrosszabbul teljesítő iskoláknál pedig azonnali, erőteljes beavatkozásokat vezetnek be, akár bezárva azokat, a diákokat más iskolákban szétosztva vagy új iskolák alapításával.

A Cleveland-terv részeként az iskolakörzet célja nemcsak a körzeti iskolák színvonalának javítása, hanem partnerség kialakítása közösségi iskolákkal is, amelyekre egyébként az iskolakörzet nem lenne hatással (Cleveland Metropolitan School District, a). Ohio-ban egyedülálló, de szövetségi szinten is ritka módon a CMSD anyagilag is támogatja a vele partnerségben működő charter iskolákat, amelyekkel egymás programját kölcsönösen ismerik és támogatják, a Cleveland Education Compact keretein belül együttműködnek és jó gyakorlatokat osztanak meg egymással.

Az állami és charteriskolák teljesítményének követésére és növelésére¹¹, a CMSD létrehozta a Cleveland Transformation Alliance-t mint állami-magán partnerséget, aminek munkájában részt vesznek a szerződéses iskolák, az iskolakörzet és a közösség képviselői is. Ezenkívül a CMSD célul tűzte ki a közoktatásban olyan elemek erősítését is, mint a magas színvonalú iskolai előkészítés (preschool), a főiskolára és munkavállalásra felkészítés (*college and workforce readiness*), tehetségkutatás, kapacitásbővítés, tudományos technológiai fejlesztés, valamint egész éves naptárra álltak át (rugalmas tanítási kezdési és végzési dátumokkal, növelve a tanulási időt az iskolákban) (Jackson 2012). Eközben a CMSD tanulói létszáma drasztikus mértékben csökkent (például a középiskolai férőhelyek 40%-a kihasználatlan). Ugyanakkor a Cleveland-terv megvalósításáról szóló riport jelentősen javuló eredményeket mutat különböző mutatók terén.¹²

¹¹ A Cleveland Transformation Alliance ismertetőjén keresztül a lakosság is tájékozódhat a CMSD iskoláinak teljesítményéről (Cleveland Transformation Alliance 2020).

¹² 2857-ről 4903-ra nőtt az iskolai előkészítőben részt vettek száma 2013 óta, és 4,4 százalékponttal javult az óvodásoktól 3. osztályosokig mért írás-olvasási teszt eredménye 2014 óta. Az iskolakörzet az összesített teljesítményére vonatkozó korábban legrosszabb, F minősítés helyett 2019-ben elérte az egy fokkal jobb, D minősítést (CMSD News Bureau 2020a). Az oktatási esélyegyenlőséget mérő 2017-es F és 2018-as D eredményhez képest, 2019-ben a hátrányos helyzetű tanulói csoportok teljesítményeiben megnyilvánuló különbségeket mutató oktatási szakadék csökkentésére C minősítést ért el (CMSD News Bureau 2020b). A Higher Education Compact of Greater Cleveland (2020) riportja vegyes eredményeket mutat az elmúlt 10 év oktatási kimeneti mutatóinak változásáról. 2011 és 2018 között 14 százalékponttal 37%-ra nőtt a legalább középiskolát 3-as átlaggal befejezők aránya, de a szövetségi szinten központi ACT tanulmányi teszten nem érnek el nagyobb arányban legalább 21 pontot a végzősök.

A 2019/20-as tanévben a clevelandi iskolakörzetben 80,1% volt a középiskolások körében a végzési ráta¹³, ami Ohio államban az elmúlt évek adataihoz képest a 4. legnagyobb növekedés: a 2010/11-es tanév 52,2%-ához képest 27,1 százalékpontos növekedés. Végzési ráta tekintetében nincs jelentős eltérés a hispán és afroamerikai diákok körében. Ugyanakkor a középiskolai végzési adatokból nehéz biztos következtetést levonni az iskolarendszerre vonatkozóan, mivel a végzési követelmények gyakran változtak (O'Donell 2019).¹⁴

Pályaválasztási tanácsadással, személyiségfejlesztéssel és puha készségek fejlesztésével a tudatos középiskola-választásért és jobb munkaerőpiaci felkészültségért: True2You

Egy, a programban dolgozó clevelandi szakember szerint a Neighborhood Leadership Institute 2015-ben induló True2You („Hű Magadhoz”) programmal elnyert állami pályázat kiírásának részben az volt az oka, hogy a 2008-as gazdasági válságot követően Ohio-szerte problémát jelentett, hogy míg sok munkahely várt betöltésre, a munkaadók arra panaszkodtak, hogy a munkavállalóknak hiányoznak a szaktudáson kívüli egyéb, puha készségeik (*soft skills*), amelyek a konkrét feladat elvégzésén túl szükségesek a munkavállalónak: pontosság, kommunikációs és egyéb szociális készségek. A pályázat szerint Ohio állam azt támogatta, hogy közösségi, nonprofit vagy egyházi szervezetek cégekkel közösen olyan programokat vigyenek az iskolákba, amelyek a konkrét szakmai ismeretek túl segítenek a diákoknak felkészültebbé válni az iskolát követő életre, a munkaerőpiacon való boldogulásra.

Hagyományosan az ilyen pályázatoknál nonprofit szervezetek pályáznak piaci szereplőkkel, majd keresnek meg iskolákat a programjukkal, Cleveland esetében azonban már a pályázat tervezése is számos szereplő részvételével és együttműködési szándékával valósult meg: együtt határozzák meg, hogy mire van szükség és hogyan tudnának mindannyian együttműködni, hogy a program találkozzon a valós szükségletekkel. A kezdetektől részt vett a folyamatban a CMSD mint iskolakörzet, a piaci szektor képviselőjében a Greater Cleveland Partnership, ami az ország legnagyobb metropolita területét (Északkelet-Ohiót) képviselő kereskedelmi kamara, a Cleveland Foundation (Cleveland Alapítvány), ami szintén az ország legrégebbi, egyik legjelentősebb, városi közösséget támogató alapítványa, a Neighborhood Leadership Institute mint a közösségi fejlődésért és fiatalok fejlesztés területén dolgozó egyik legjelentősebb helyi nonprofit szervezet és egyházi oldalról a Faith-Based Collaboration.

A program az első két évben így állami pályázati pénzből működhetett, első évben 22, második évben 44, majd harmadik évtől az akkor mind a 66 CMSD iskolában. A harmadik

¹³ Az arány azt mutatja, hogy az adott évben az egyszerre kezdő diákok hány százaléka végezte el 6 éven belül a 4 éves középiskolát.

¹⁴ 2003-ig nem volt semmilyen állami szintű központi teszt, amin a középiskola elvégzéséhez meg kellett volna felelni a diákoknak, 2018-ra pedig annyit emeltek a követelményeken, hogy az előzetes tesztek szerint a diákok harmada vagy fele nem tudott volna bizonyítványt szerezni (O'Donell 2018). Az ettől való félelemben, az „átállást segített”, végül „alternatív utakat” biztosítottak a végzősöknak, amelyeket pont a szegény, városi iskolakörzetek diákjai használtak ki legnagyobb arányban. Ilyen „alternatív út” az órákon való erős részvétel, utolsó évi jó jegyek, egy nagy végzős projekt (capstone project) megvalósítása vagy közösségi szolgálat végzése (O'Donell 2018).

évtől nagyrészt a magánadományokból városi projekteket támogató Cleveland Foundation, kisebb részben a CMCD finanszírozza a programot – ahogy a pályázáshoz szükséges fenntarthatósági terv megírásakor megtervezték a szakemberek. A program kidolgozásához szakértőként bevonták Stedman Grahamot, a Teens Can Make It Happen: Nine Steps for Success („A kamaszok valóra tudják váltani: 9 lépés a sikerhez”) című könyv szerzőjét.

A szabad iskolaválasztás lehetővé teszi a 8. osztályosok számára, hogy a felvételi eljárásban a város bármelyik öt iskolájába jelentkezzenek, és felvétel esetén a számukra ingyenes tömegközlekedéssel oda eljussanak. A helyi szakemberek tapasztalatai alapján azonban a diákok általában nem tudatosan, érdeklődésük és jövőre vonatkozó terveik alapján választanak középiskolát, hanem a saját szomszédságuk iskolájába mennek, ahova többnyire a barátaik is. Gyakori a továbbtanulási szempontból nem tudatos iskolaváltás jelensége például városon belüli költözések miatt is. Azok, akik nem állítanak fel jelentkezési rangsort és a hivatalos felvételi eljárásban nem jelentkeznek középiskolába (nem „aktív iskolaválasztók”), automatikusan kerülnek a lakóhelyükhöz közeli középiskolába. A True2You előtti időszakban a 8. osztályosoknak csak a fele élt az aktív választás lehetőségével.

A középiskola választása a felsőfokú tanulmányok jövőbeli esélyének szempontjából is kardinális lehet. A True2You egy önkéntes mentorprogram, aminek célja, hogy a CMSD iskolába járó 8. osztályosok személyiségfejlesztő programelemekén keresztül jobban megismerjék magukat, tisztában legyenek azzal, hogy milyen erősségeik, képességeik vannak, mivel szeretnének foglalkozni, milyen értékeket tartanak fontosnak, továbbá segítsenek a tudatos középiskola-választásban. Mindezekén keresztül hosszú távon a középiskolai tanulmányok elvégzését, a főiskolai tanulmányokra és munkavállalásra való felkészítést (*college and carrier readiness*) szeretné a program segíteni – azáltal, hogy a fiatalok önmaguk mélyebb megismerése alapján az érdeklődéseik szerint tudatosan terveznek a jövőre, és ismerik is a víziójuk, céljaik eléréséhez szükséges lépéseket, például a saját szomszédságuk középiskolája helyett olyat választanak, aminek szakmai programja előnyt jelenthet a számukra vonzó foglalkozás betöltéséhez vagy az ehhez vezető főiskolai, egyetemi bejutásnál.

12–15 fős 8. osztályos csoportokkal önkéntes mentorok foglalkoznak a tanév során havonta egyszer két órában, egységes kurrikulum alapján. A programban a fiatalok megismerik a saját erősségeiket, az őket érdeklő foglalkozáscsoportokat, kutatást végeznek arról, hogy az adott foglalkozásoknak mik a követelményei, milyen középiskolák és kurzusok jelentenek előnyt a felvételihez, a foglalkozásokkal milyenek az elhelyezkedési és fizetési lehetőségeik. A program részei a kifejezetten felsőoktatást és munkavállalást támogató Naviance online program tesztjeinek kitöltése, szociális és érzelmi fejlődést, jó döntéshozatalt segítő, személyiségfejlesztő beszélgetések, szerepjátékok, interaktív feladatok, egyéni tanácsadások, egy középiskolai börze és olyan kirándulás minden iskola számára, ahol a diákok délelőtt munkahelyeket, délután egyetemet vagy főiskolát látogatnak meg. Szeptemberben a program állatkerti kirándulással és iskolán belüli megnyitóval, motivációs beszéddel indul, közös ünnepléssel és motivációs beszédekkel zárul. A program fontos része lehet a diákok és a mentor között kialakult bizalmi, motiváló kapcsolat, a jövőjükkel való foglalkozás fontosságának és saját cselekvőképességük tudatosítása és hogy a fiatalok olyan karrierutakkal, foglalkozásokkal, intézményekkel, lehetőségekkel ismerkedhetnek meg, amelyekkel a program nélkül nem találkoznának.

A program széleskörű partnerségre épül. A 10 fős vezetőségének tagjai a True2You kitalálásában, megpályázásában részt vevő szervezetek mindegyikének képviselői. A programban a CMSD minden iskolájának minden 8. osztályosa részt vesz, a 2500 nyolcadikkal 12-15 fős csoportokban 350 önkéntes mentor foglalkozik, valójában csak havi egy csütörtök reggel 2 órában, egységes kurrikulum alapján a mentorok 11 órás képzését követően. A tanórákra eső programra azért van lehetőség az iskolákban, mert a CMSD ezzel a programmal teljesíti a megyei jogszabályi kötelességét, miszerint minden ohioi iskolának kell pályaválasztási tanácsadást végeznie. Másrészt az iskolakörzetnek fel kell mutatnia sikereket a Cleveland-tervben foglalt elvárások területein, így a társadalmi tőke növelésében, a közösség iskolába történő becsatornázásában és együttműködés kialakításában. Végül a True2You segíti a szabad iskola-választás kihasználását, az aktív választás lehetőségét a diákok számára.

A kétórás foglalkozások alatt a diákokat ismerő tanárok jelenléte segíti, hogy a mentorok hatékonyan tudják végezni a kurrikulum szerinti tevékenységüket. Az évi 350 önkéntes mentor jelentkezése nagyrészt az iskolakerület, a Neighborhood Leadership Institute, a Faith-Based Collaboration és a Greater Cleveland Partnership mentorságot népszerűsítő munkájának köszönhető – így a civil szférában, egyházi körökben és a kereskedelmi kamarán keresztül a piaci szektorban népszerűsíti a programot. A 350, főleg már dolgozó mentor számára a munkaadója lehetővé teszi a havi 2 órás foglalkozás megtartását munkaidőben, így a programmal együttműködnek közintézmények, nonprofit szervezetek és cégek. A College Now szervezet a szövetségi forrásból finanszírozott, AmeriCorps programra szerződött tagjaival támogatja a programot azáltal, hogy a tagok két mentortalálkozó között segítenek a diákoknak kitölteni az online tesztek, aminek eredményeire a mentorok saját munkájukat építik. A program 4 éve alatt 69 szervezet vagy cég és 4 éven át 25 főiskola és egyetem vett részt a True2You iskolán kívüli tanulmányi kirándulásában (Neighborhood Leadership Institute 2020).¹⁵

Saját felmérésük szerint a diákok 96%-a hasznosnak találta a programban tanult információkat, 69%-a felfedezett valami újat önmagáról, 89%-a ajánlaná a programot barátainak vagy rokonainak (Neighborhood Leadership Institute 2020). A program egyik legnagyobb eredményének helyi szakemberek az „aktív iskolaválasztással” élő diákok arányának növekedését tartják.¹⁶ A True2You programban való részvétel előtt és után felvett szociális-érzelmi fejlődést mérő teszt, a Developmental Asset Profile (DAP) alapján a résztvevő diákoknak nőtt a támogatottság érzése és a teszt olyan területein mutattak fejlődést, mint: társas kompetenciák (ter-

¹⁵ A programban dolgozó egyik vezető szakember szerint a legnagyobb kérdés a folytatás, hogy ki segíti a 9. osztályosokat, mert nehéz a 8. osztályos szintű támogatást és bevonást megvalósítani. A 2017/2018-as tanévben indult a 9.-esekre kiterjesztett program, a 9th Grade Extension, aminek első évében 36 9. osztályos vett részt havi egy szombaton, rákövetkező tanévben pedig a 10.-esek számára is indítottak már csoportot. A 2019-es program záróeseményén a diákoknak bemutatták a városi nyári programlehetőségeket is. 30-40 diák számára a True2You-nak is van saját, 6 hetes, fizetett Summer Leadership Academy (Nyári vezetői Akadémia) programja partnerségben a Youth Opportunities Unlimited szervezettel, ahol a 8.-os tevékenység folytatásaként a diákok öntudatosságát, kommunikációs, facilitációs és vezetői képességeit fejlesztik és a programnak része közösségi szolgálat (service learning) is.

¹⁶ Míg True2You előtt a 8. osztályosok fele volt „aktív iskolaválasztó”, addig a program 1. évében 24, 2. évében 27 százalékponttal nőtt ehhez képest az aktív iskolaválasztók aránya a programban részt vevő iskolákban (a programot még be nem vezető iskolák 10,6 százalékpontos növekedéséhez képest) (Neighborhood Leadership Institute 2020).

vezés és döntéshozatal, interperszonális és kulturális kompetenciák, rezisztencia, békés konfliktuskezelés), pozitív értékek (törődés, egyenlőség és társadalmi igazságosság, integritás, őszinteség, felelősség, önmérséklet), cselekvőképessé válás (empowerment) és pozitív identitás (saját erő, önbizalom, célirányosság, pozitív jövőkép) (Neighborhood Leadership Institute 2020). A felsőoktatásba jelentkező diákok pályáját a National Student Clearinghouse-zal, a főiskolai és munkavállalási felkészültséget segítő online programmal fogják követni.

Fizetős felsőoktatást lehetővé tevő ösztöndíjprogram: Say Yes to Education, partnerségben a College Now Greater Clevelanddel

2020-ra várhatóan az Egyesült Államok állásainak 65, az ohioi állások 64%-a megköveteli valamilyen, a középfoknál magasabb végzettséget (Higher Education Compact of Greater Cleveland 2016). A College Now Greater Cleveland (College Now) szervezet adatai szerint már most 11%-os szakadék van Északkelet-Ohióban a középfokúnál magasabb végzettséget megkövetelő állások és a középfoknál magasabb végzettséggel rendelkező emberek között, miközben Clevelandben 58 000 felnőtt van, aki elkezdte a főiskolát, de nem diplomázott le. Így nemcsak a középiskola utáni továbbtanulás hiánya, hanem az elkezdett, de be nem fejezett felsőfokú tanulmányok is jelentősen veszélyeztetik a munkaerőpiacon való elhelyezkedést, miközben a munkaadók munkaerőhiánytól szenvednek az alacsony iskolázottság magas aránya miatt.

Ehhez képest megfizethetőség szempontjából az ohioi főiskolák kiemelkedően drágák. (Higher Education Compact of Greater Cleveland 2019). Míg a 2008–2017 közötti óriási tandíjemelkedéssel 7-8%-kal magasabbak a 2 és 4 éves állami főiskolai tandíjak a nemzeti átlagnál, addig ugyanezen időszakban 15%-kal csökkent az egy főiskolai diákra eső állami támogatás és 54%-kal csökkent az egyetlen állami, rászorultsági alapon igényelhető főiskolai ösztöndíj az Ohio College Opportunity Grant költségvetése (Higher Education Compact of Greater Cleveland 2019). A College Now szervezet saját adatai alapján a náluk főiskolai ösztöndíjra pályázó diákok átlagos főiskolai tandíja magasabb, mint az ösztöndíjat igénylők átlagos éves családi jövedelme.

A felsőfokú tanulmányoknak természetesen nem csak anyagi akadályai vannak.¹⁷ A megintertúvult szakemberek szerint a CMSD-be járó gyerekek többsége alacsony jövedelmű család-

¹⁷ Egy 16 clevelandi középiskolából, közel 100 diák részvételével, az iskolakörzet adatelemzőjének és tanácsadó testületének szervezésében megvalósult beszélgetés a továbbtanulás számos egyéb akadályát feltárta (Farkas 2017). Megfizethetőségi problémákon kívül fő nehézség a diákok szerint az ismerethiány a főiskolai életre, a kurzusok működéséről és a karrierlehetőségekről, az aggodalom a költségekkel kapcsolatban és a tanulmányi felkészületlenség érzése. Emellett olyan akadályok is lehetnek, mint a közlekedés, bandázás, mentális egészség, egyéni stressz és családi problémák: más családtagról való gondoskodás, munkanélküliség, válás vagy anyagi problémák családon belül, illetve tinédzserkori terhesség. A kortársak, családtagok és tanárok támogatásának hiánya, az ismeretlentől való félelem (bukástól, elsőgenerációs főiskolásként és sikertelen felvételtől), a motiváció- és önbizalomhiány („nem gondolják, hogy főiskolára valók”) és a pénzkeresés vagy munkába állás vágya szintén lehetnek a továbbtanulás akadályai (Farkas 2017). A diákok a jelentkezők számának növelésére több és informatívabb főiskolai látogatást, a főiskolásokkal való beszélgetés lehetőségét és mentorálást középiskolában és főiskolán, a bővebb és bőkezebb ösztöndíjkinálatot és későbbi jelentkezési határidőket, több felkészítést a felvételihez szükséges ACT/SAT vizsgára, kurzusok szélesebb kínálatát, szigorúbb órai munkát és korábbi, 9–10-es korban elkezdett főiskolai tervezést. Ezek mellett hasznosnak tartanak a szülők korábbi bevonását továbbtanulási témákban, jobb kapcsolatot a tanárokkal, illetve a céljaikat jobban támogató és a főiskoláról többet beszélő tanárokat (Farkas 2017).

ban, alacsony iskolai végzettségű szülőkkel él, akik maguk sem ismerik a bonyolult felvételi eljárás menetét, a továbbtanulási lehetőségeket és az igénybe vehető anyagi támogatásokat. Szintén szakemberek tapasztalata, hogy a szülők sokszor sokkal reménytelenebbnek látják gyermekük főiskolai esélyeit anyagi okok miatt, mint amilyen a valóság az igénybe vehető ösztöndíjak miatt. A '80-as évekhez képest megsokszorozódott a középiskolára épülő különböző képzések, végzettségek száma és fajtája, ezért a sokkal szélesebb választék is megnehezíti az eligazodást. 2012 és 2019 között 18 százalékponttal nőtt ugyan a legalább egy főiskolai jelentkezést kitöltők aránya, de 17 százalékponttal 44%-ra csökkent a CMSD-ben végzettek között a főiskolára beiratkozók aránya (Higher Education Compact of Greater Cleveland 2020).

A 2019-ben induló Say Yes to Education („Mondj igent az oktatásra”) ösztöndíjprogram a hozzá kapcsolódó szolgáltatásokkal Cleveland hosszú távra tervezett, vegyes finanszírozású és a College Now-val partnerségben megvalósított komplex hátránykompenzáló és társadalmi mobilitást segítő, felsőoktatási ösztöndíj- és mentorprogramja. Teljes tankerületre kiterjedően jelenleg négy városban van Say Yes to Education szervezet és ösztöndíjprogram az USA-ban; Syracuse, Buffalo és Guilford County után 2019 januárjában indult Clevelelandben. A programok nem teljesen azonosak a négy városban, de két cél közös a tervezésnél: nagyfokú városi szegénységgel érintett területeken óvodától a középiskola végéig nyújtsanak szolgáltatásokat, és a tandíjat fedező ösztöndíjjal bővítsék a középiskola utáni lehetőségeket. A Say Yes Cleveland program célja a program honlapja szerint a clevelandi lakosság iskolai végzettségének növelése, a lakosság számának növelése és helyben tartása, a főiskolai hozzáférés növelése közép- és alacsony jövedelmű családok számára és Cleveland gazdasági növekedése és expanziója. A program közvetlen célja a felsőfokú végzettségűek arányának növelése a felsőoktatási intézmény tandíját fedező ösztöndíjon keresztül, hogy a diákok családjának anyagi helyzete ne legyen a továbbtanulás akadályá.

2019-ben pályázat útján 10 általános és 6 középiskolában indultak a Say Yes programelemei és évről évre az iskolák 15-30%-ának csatlakozásával a 2022/2023-as tanévre lesz kiterjesztve a Say Yes minden CMSD és partnerségben lévő charter iskolára. A program kiterjesztésével párhuzamosan dolgoznak a fenntarthatóságának kidolgozásán.

A Say Yes Cleveland tervezése a programban dolgozó szakember szerint 2015-ben kezdődött 6 partner együttműködésében: a város (City of Cleveland), a megye (Cuyahoga County), a CMSD, a Cleveland Alapítvány, a College Now Greater Cleveland és a United Way of Greater Cleveland, ami nonprofit szervezetként a clevelandi egészségügyi és humán szolgáltatások legnagyobb magánszektori finanszírozója. Az ösztöndíj igénybevételével kapcsolatos kérdések, feladatok és a pénzgyűjtés is külön szervezetként a Say Yes Cleveland Scholarship Fund feladata, de a program egészével és a támogató szolgáltatásokkal kapcsolatos kérdésekben és a program megvalósításában továbbra is partnerségben születnek közös döntések a körülbelül háromhetente összeülő, körülbelül 30 fős operatív bizottságnban.

„Az irányokról, a gyakorlati és a szervezettel kapcsolatos magas szintű policy kérdésekben az operatív bizottság dönt. Ez az a hely, ami összehozza a városvezetést, a megyét, az iskolakörzetet, a legnagyobb városi alapítványokat, a helyi főiskolákat és a nonprofit szektort... Mindannyian a vezetőség része vagyunk. Ez egy alapvetően új módszer, legalábbis Clevelelandben. Sosem csináltuk ezt korábban. Az egész életem során a közéletben és civil életben dolgoztam, de sosem láttam még ilyen

kultúraközi együttműködést... Figyelemre méltó, ahogy ezek a nagyon kétségbeesett, erős, jelentős szervezetek valóban összeálltak, hogy együttműködve dolgozzanak. Hosszú távon, ha továbbra is működni fog, ez lesz az, amiért működni fog.” (Say Yes programban dolgozó szakember)

A Say Yes program egyik helyi szakembere szerint az ösztöndíj és a támogató szolgáltatók tervezésénél két fókusz volt nagyon fontos. Mivel a CMSD-ben az egyik legnagyobb a szegénység koncentrációja az ország tankerületei közül, ezért nemcsak a tandíjat fizető ösztöndíjra van szükség, hanem az ösztöndíj igénybevételére is fel kell készíteni a diákokat. A Say Yes célja feltárni minden akadályt, ami a diákok tanulmányi előmenetelének útjában áll és megoldást keresni azokra. Szemben a rövid távra tervezett, vagy a források elfogyásáig tartó programokkal, a Say Yes-t 25 évre tervezték, hogy két generációt érintsen, a szülők már gyermekeik tanulmányai leelején tudják, hogy a jövőben nem kell fizetniük a tandíjért, így a főiskola azon családokban is reális lehetőség lehet, ahol korábban információhiány és megfizethetlenség miatt a továbbtanulás elvárása nem fogalmazódna meg a gyerekek felé.

A nemzeti Say Yes szervezet 15 millió dollárt nyújt kezdő tőkeként a program indításához, amire a városoknak pályázniuk kell, hogy ebből felállíthassák alapszervezetüket (Cleveland esetében öt fővel), kiépítsék a szükséges szakmai kapacitásokat és szolgáltatásokat a program első éveiben. Az ösztöndíjak anyagi hátterét pedig a városi Say Yes szervezeteknek kell megteremteni. A program 2019-es januári indulásakor Cleveland esetében a 25 évre tervezett program 125 millió dolláros költségvetéséből – párhuzamosan a program tervezésével – már összegyűlt 87 millió (2019-ben már 95 millió) dollár.

„Egy kisebb kivétellel alapvetően magánúton gyűlt össze az egész összeg: alapítványok, magánszemélyek, cégek, filantrópok, bankok által. Ráadásul nem is sok, a kezdeteknél körülbelül 50 egyéni adomány volt... Egy hatalmas közösség van odakint, ami mostanáig kihasználatlan volt. Ezek az emberek és szervezetek ott voltak a tervezésnél és az indulási fázisban, egyszerre beletették az összes pénzüket, lényegében azt mondva, hogy mindannyian benne vannak a kezdetektől, és a legnagyobb téttel járulnak hozzá, hogy megmutassák, mennyire fontos ez... Nyomon követjük a nagy cégeket, prominens embereket, fontos szervezeteket, és mivel kevesen vannak, ezért ismerik egymást. Egy megígéri, hogy támogat 3 millió dollárral... Az összes ígéretet összegyűjtöttük, amiket, azt hiszem, négy év alatt tettek... Senki nem akar rossz lenni, úgy értem, arról ismert lenni, hogy visszavonták a kétségek miatt... Ezt nem tudtuk volna megtenni sok helyen. Ez egy kicsit ironikus. Clevelandben jelentős a szegénység, ugyanakkor nagy bőség is van a térségben. Történelmileg Cleveland rendkívül nagylelkű a filantrópia tekintetében, és van egy nonprofit szektorunk, ami méretében és hatásában messze meghaladja más nagyobb városok nonprofit szektorát. Mindeközben van egy jelentős szociális hálónk.” (Say Yes programban dolgozó szakember)

Cleveland esetében a Say Yes program tervezésénél nem az volt a cél, hogy új programokat hozzanak létre, hanem hogy a már meglévő szervezetekre és programelemekre építsenek a rendelkezésre álló erőforrások összekapcsolásával. Azt nézték meg a tervezésnél, hogy a már finanszírozással bíró szervezeteknek, hol és milyen programjaik vannak, hogyan vannak finanszírozva, és hogyan lehet összehangolni őket az iskolák és a diákok helyzetét vizsgálva, a hiányokra fókuszálva. Mivel a clevelandi College Now for Greater Cleveland 50 éves tapasztalattal bíró, országos jógyakorlatnak számító szervezet a felsőoktatási ösztöndíjak és a hozzá kapcsolódó szolgáltatások területén, a Say Yes szerződött a szervezettel és partnerségükre épül a

program (a College Now vezetősége a Say Yes operatív bizottságának is a része és bevételek nagy része szintén magánadományokból működő alapítványoktól és vállalatoktól származik, aminek nagy része annak köszönhető, hogy a boardja, azaz igazgatótanácsa is 50 vállalati vezetőből áll).¹⁸

Az ösztöndíjat mindenki megkaphatja, aki 9. osztálytól kezdve a CMSD területén élve (kiégésülve néhány környező területtel), CMSD középiskolába (vagy partnerségben lévő szerződéses középiskolába) jár és végzést követően a standard felvételi eljárással nappali programra felvételt nyer. Az ösztöndíj valójában a tandíj és a tandíjra elnyert egyéb szövetségi és állami ösztöndíj közötti összeget fedezi és bachelor fokozat a legmagasabb, amit tandíjmentesen lehet szerezni vele.¹⁹ Az ösztöndíj felhasználható az összes ohioi egyetemre, főiskolára, az ún. Pell-ösztöndíjra²⁰ is jogosító szakmai minősítést adó programra (szakiskolára) és összesen 115 magánfőiskolára vagy egyetemre Ohioban és az országban.²¹ A támogatás azonban csak a tandíjat (különbözetet) fedezi; a diákoknak az egyéb költségeiket önerőből, intézményi támogatásból, egyéb ösztöndíjból vagy diákhitelből kell fizetni.²²

2020-ban 1600 önkéntes mentor vett részt a College Now mentorprogramjában, ami kb. évi 1200 új mentort igényel²³. A Say Yes ösztöndíj teljes ideje alatt a diákokat a College Now mentorprogramja szerint önkéntesek mentorálják egy interaktív és egyénre szabott kurikulum szerint. A mentorprogramban való részvétel az ösztöndíj feltétele. Az 1600 College Now önkéntes havi két emailben és évi három személyes találkozó során tartja a kapcsolatot mentoráltjával, akik az iskola elvégzésével szakmai kapcsolatokkal és az álláskeresésben is segíthet-

¹⁸ A College Now 2010 után mind a szolgáltatásban részesülők, a szervezet munkatársainak és önkénteseinek száma, mind a költségvetése tekintetében sokat bővült már a Say Yes előtt is. 2012-ben 20, 2017-ben 27, 2020-ban 30 ezren részesültek a szervezet valamelyik szolgáltatásában és 2020-ban 1900 diák és tanulmányaihoz visszatérő felnőtt kapott College Now ösztöndíjat.

¹⁹ A Say Yes keretein belül repülőjegy-támogatásra is lehet pályázni egy kísérővel 10. osztálytól a programban szerződött egyetemek meglátogatására. Azok a diákok, akiknek a családjában az éves jövedelem 75 000 dollár alatt van (a CMSD diákok legtöbbszörének), az ösztöndíj a tandíj és egyéb ösztöndíj teljes különbözetét fedezi, akiknek a jövedelme e fölött van, éves szinten 5000 dollárig fedezi a különbözetet.

²⁰ Alacsony jövedelmű családok gyermekei számára főiskolai és szakiskolai továbbtanulásának költségeire igényelhető szövetségi támogatás.

²¹ A program eredményei hosszabb távon fognak látszódni. 2019-ben a végzős diákok 49%-a tanult tovább, ami öt százalékpontos növekedés a Say Yes indulása előtti, 2018-as évhez képest, de hét százalékponttal kevesebb mint 2014-ben (Higher Education Compact of Greater Cleveland 2020: 6). 2019-ben 845 felvételt nyert diák volt jogosult Say Yes ösztöndíjra a Pell és az Ohio College Opportunity (OCOG) támogatás alapján, valamint a tandíj különbözeteként, közülük csak 391 diáknak volt szüksége Say Yes ösztöndíjra az állami és szövetségi támogatáson túl, összesen körülbelül 361 millió Ft értékben (ami a megnövekedett OCOG és a magas arányú közösségi főiskolai választás miatt jelentősen alacsonyabb összeg, mint amit a program szakemberei vártak). A felvételt nyert diákok 48%-a négyéves állami egyetemen (és regionális kampuszukon), 39%-uk közösségi főiskolán, 12%-uk a Say Yes megállapodás alá tartozó magániskolában és 1%-uk szakiskolában folytatta tanulmányait (Higher Education Compact of Greater Cleveland 2020: 7).

²² A hátrányos helyzetű diákok számára nemcsak a tandíj kerül sokba, hanem a továbbtanulással járó egyéb költségek is (könyvek, étkezés, messzebbi főiskola esetén kollégium), de helyi szakemberek szerint a diákok ezekre a költségekre más pályázati forrásokat is igénybe vehetnek. Korábbi évek tapasztalata, hogy a tanácsadónak a korábbiaknál jobban kell hangsúlyozniuk a diákok számára a tandíjat fedező ösztöndíjakon kívüli támogatásokat is. A program célja, hogy a diákok informáltak hozzák meg a számukra legjobb döntést, tudják, hogy az általuk választott opciók milyen költségekkel járnak, ehhez milyen támogatásokat vehetnek igénybe.

²³ A szervezetben 2012-ben 40-en, 2017-ben már 80-an dolgoztak a szövetségi AmeriCorps program keretein belül és önkéntesek mentorálják a College Now ösztöndíjasait.

nek. A College Now Greater Cleveland (2020) szerint a mentorprogram teszi sikeressé az ösztöndíjprogramot. A College Now ösztöndíjprogram mentoráltjai között 80%-os a végzési arány, ami a magas jövedelmű diákokra jellemző arány. Szakemberek szerint a mentorprogram egyik legfőbb hozzáadott értéke az a társadalmi tőke, ami a diákokat segíti a diplomaszerezést követően is a munka világában.

A Say Yes programjába tartozó iskolák majdnem mindegyikében van College Now tanácsadó vagy CMSD főiskolai tanácsadó, de a cél az, hogy minden iskolában minden diákot elérjenek, megszólítsanak, bevonjanak, minden diákkal dolgozzanak.²⁴ A 16 induló iskolában 2020 januárjában afterschool programok indultak a Say Yes finanszírozásával, amelyek a diákok számára ingyenesek. A Say Yes pályázatára különböző szervezetek jelentkeztek saját afterschool programjaikkal és a Say Yes-be beválasztott programok közül az iskolák választottak. A tanév végét követően a diákok nyári programokra jelentkezhetnek. A Say Yes célja, hogy az afterschool programok finanszírozásának fenntartására egy működő modellt hozzanak létre menet közben. A programban lévő minden iskolában bevezetik továbbá az ún. Felsőfokú Tervezési Rendszert (*Postsecondary Planning System*), amihez az iskola minden 5–7., illetve 9–11. osztályos diákjáról kérdőívet tölt ki a szülő, a tanára és maga a diák. A kérdőív célja, hogy az eredmények alapján lehessen tervezni és nyújtani a diákok számára szükséges szolgáltatásokat, támogatásokat. Adatvédelmi okok miatt aggregált adatokkal fognak dolgozni a szakemberek. Minden iskolában lesz egy képzett családsegítő szakember, akinek az a feladata, hogy a diákokat és családokat segítsék abban, hogy minden létező támogatási lehetőségről, szolgáltatásról tudjanak, azokat igénybe tudják venni. Helyi szakemberek szerint például a gyerekek jelentős részének nem megoldott a megfelelő étkezése, ruházkodása, lakhatása. A családsegítő szakember finanszírozása nagyrészt szövetségi források becsatornázásának köszönhető, kisebb hozzájárulást az iskolák állnak. A program minden iskolájába jelentős mentális és orvosi egészségügyi támogatást terveznek a diákok számára – erre a programban dolgozó szakember szerint messze nagyobb a szükség, mint amilyen mértékben lehetőségek eddig rendelkezésre álltak.

ÖSSZEZÉS

Jelen tanulmány nem vállalkozhatott arra, hogy mélységében elemezze és értékelje a bemutatott programokat. Mind az iskolarendszer reformjának, mind a programoknak feltehetőleg hosszabb távon fog látszódni az eredménye, és mindkettő sikeressége szükséges a szegénységben és társadalmi kirekesztésben élő gyerekek helyzetének érdemi javulásához, társadalmi

²⁴ Az első program első 6 hónapjának tapasztalata az volt, hogy növelni kell a kapcsolatteremtést és kommunikációt a diákokkal és szülőkkel, hogy megértsék a program részleteit és a lehetőségeiket. Ahol arra mód van, a College Now tanácsadók egyéni tanácsadást nyújtanak, aminek a célja nem feltétlenül a felsőoktatás, hanem hogy minden diáknak legyen terve a jövőre – akkor is, ha nem tanulnak tovább vagy kihagynak egy évet. Azokban az iskolákban, ahol a College Now tanácsadó az iskola szerves részeként, állandó jelleggel van (Gear Up program), nem csak tanácsadással, hanem személyes mentorálással a teljes felvételi folyamathoz szükséges lépéseken keresztül végig kíséri a végzősöket utolsó évükben. A szervezet összesen több mint 70 iskolában, 185 helyszínen végzett tanácsadást a Say Yes indulása előtt, és 9 saját afterschool programjuk van Ohióban, ahol tutorálás mellett a felsőoktatási felvételéhez szükséges tesztekre is készítik a diákokat.

mobilitási esélyeinek növeléséhez. Az iskolakörzet reformja a szelektív és szegregált iskola-rendszeren belül próbálja az oktatás színvonalát emelni, ami könnyen lehet akadály a számottevő eredményeknek. Az iskolakörzet oktatási színvonalának jelentős javulása nélkül a diákok nem, vagy korlátozottan tudnak majd élni a programok, főleg a Say Yes nyújtotta lehetőségekkel, mivel megfelelő tanulmányi eredmények hiányában a diákoknak nem lesznek valódi választási lehetőségeik a középiskolai és felsőoktatási felvételnél. Másrészt a közoktatási reformok és programok sikerét jelentős mértékben az fogja meghatározni, hogy mennyire tudnak időben és érdemben reagálni a hátrányos helyzetű fiatalok mindenféle nehézségeire, és a leghátrányosabb helyzetű fiataloknak is tudnak-e valódi választási lehetőségeket nyújtani.

A clevelandi esettanulmányban bemutatott, fiatalok hátránykompenzálását és társadalmi mobilitását támogató amerikai programok ugyanakkor a maguk nemében példaértékűek, és ha nem is átültethetők egy az egyben a hazai gyakorlatba, törekvéseikben és részleteikben a hazai társadalompolitika, nonprofit és piaci szféra számára is tanulságosak lehetnek. A kétmillió lakosú Greater Cleveland területén mindkét programot hosszú távra tervezték, az iskolakörzet adott évfolyamainak minden tanulóját elérik, és a részleteiben bemutatott módon széleskörű, többszintű szakmai és ágazatok közötti együttműködésen alapulnak, a közös tervezéstől a finanszírozáson át a megvalósításig. Ebben kiemelt szerepe van az erős szakmai kapcsolatoknak, a programoktól várt gazdasági és társadalmi megtérülésnek – mint a soft skilllel rendelkező alkalmazottak, a képzett munkaerő-kínálat, a lakosság növekedése vagy csökkenésének megállítása – ami érdekelte teszi a program sikerében az együttműködő és finanszírozó feleket. A legalább annyira gazdasági fejlődés indíttatású, mint társadalmi igazságossági fókuszú programok kihasználják az állami finanszírozási és szabályozási lehetőségeket, de túlnyomórészt (alapítványokon vagy közvetlen filantrópián keresztül) magánemberek és vállalatok anyagi támogatására épülnek és mindkét program működését az önkéntesek nagyszámú bevonása teszi lehetővé, akik a True2You-ban pályaválasztási és karrier-tanácsadóként, a Say Yes-ben a felsőoktatási ösztöndíjasok mentoraként vesznek részt.

IRODALOM

- Afterschool Alliance (2020): This is Afterschool in Ohio. <http://www.afterschoolalliance.org/documents/OH-afterschool-facts.pdf> (Utolsó letöltés: 2020. 10. 15.)
- American Federation for Children: Cleveland Scholarship and Tutoring Program. <https://www.federationforchildren.org/program/cleveland-scholarship-and-tutoring-program/> (Utolsó letöltés: 2020. 10. 15.)
- Barney W., Brian H. (1997): The Rise and Fall and Rise of Cleveland. *American Academy of Political and Social Science*, (551)1: 208–221. <https://doi.org/10.1177/0002716297551001015>
- Belfield, Clive R. (2005): The Evidence on Education Vouchers: An Application to the Cleveland Scholarship and Tutoring Program. *Conference on Education and Economic Development, Federal Reserve Bank of Cleveland*, 2005. 11. 17–18.
- Cleveland Metropolitan School District (a): CMSD and Charter School Partnership. <https://www.clevelandmetroschools.org/Page/6142> (Utolsó letöltés: 2020. 10. 15.)

- Cleveland Metropolitan School District (b): Fast facts about CMSD and Cleveland. <https://www.clevelandmetroschools.org/domain/24> (Letöltve: 2020. 10. 15.)
- Cleveland Transformation Alliance (2020): School Quality Guide 2020. <https://digitaleditions.glpublishing.com/cta2020/> (Utolsó letöltés: 2020. 10. 15.)
- CMSD News Bureau (2020a): CMSD report card shows more improvement. <https://www.clevelandmetroschools.org/site/default.aspx?PageType=3&DomainID=3062&ModuleInstanceId=1887&ViewID=6446EE88-D30C-497E-9316-3F8874B3E108&RenderLoc=0&FlexDataID=24154&PageID=9145> (Utolsó letöltés: 2020. 10. 15.)
- CMSD News Bureau (2020b): CMSD Outpaces many districts in growth. <https://www.clevelandmetroschools.org/site/default.aspx?PageType=3&DomainID=3062&ModuleInstanceId=1887&ViewID=6446EE88-D30C-497E-9316-3F8874B3E108&RenderLoc=0&FlexDataID=24178&PageID=9145> (Utolsó letöltés: 2020. 10. 15.)
- College Now Greater Cleveland (2020): Clearing The Path – 2020 Report to The Community. https://www.collegenowgc.org/wp-content/uploads/2020/03/2020-Report-to-the-Community_Clearing-the-Path.pdf (Utolsó letöltés: 2020. 10. 15.)
- Coulton C. J. – Pandey, S. (1992): Geographic Concentration of Poverty and Risk to Children in Urban neighborhoods. *American Behavioral Scientist*, 35(3): 238–257. <https://doi.org/10.1177/0002764292035003004>
- Farkas K. (2017): Why don't more Cleveland school graduates go to college? *Cleveland.com*, 2017.11.02. https://www.cleveland.com/metro/2017/11/why_dont_more_cleveland_school.html (Utolsó letöltés: 2020. 10. 15.)
- Forster, G. (2006): Segregation Levels in Cleveland Public Schools and the Cleveland Voucher Program. *School Choice Issues in The State*. The Milton and Rose D. Friedman Foundation and the Buckeye Institute. <http://www.edchoice.org> (Utolsó letöltés: 2020. 10. 15.)
- Galster, G. C. (1990): White Flight from Racially Integrated. Neighbourhoods in the 1970s: the Cleveland Experience. *Urban Studies*, 27(3): 385–399. <https://doi.org/10.1080/00420989020080341>
- Henderson, W. D. (2002): Demography and Desegregation in the Cleveland Public Schools: Toward a Comprehensive Theory of Educational Failure and Success. *Review of Law and Social Change*, 26(4): 460–568.
- Higher Education Compact of Greater Cleveland: About the Higher Education Compact of Greater Cleveland. <http://highereducationcompact.org/about-us/> (Utolsó letöltés: 2020. 10. 15.)
- Higher Education Compact of Greater Cleveland (2019): College Affordability in Ohio. https://www.collegenowgc.org/wp-content/uploads/2019/02/College-Affordability-in-Ohio_REV2019-PRINT.pdf
- Higher Education Compact of Greater Cleveland (2020): Report to the Community 2020. <https://www.collegenowgc.org/about/reports-to-the-community/> (Utolsó letöltés: 2020. 10. 15.)

- Jackson, F. G. (2012): Cleveland's Plan for Transforming Schools. <http://media.cleveland.com/metro/other/ClevelandPlanFinal.pdf> (Utolsó letöltés: 2020. 10. 15.)
- Lamoreaux, N. – Levenstein, M. (2008): The Decline of an Innovative Region: Cleveland, Ohio, in the Twentieth Century. Előadás a Gazdaságtörténeti Társaság éves találkozásánál, 2008. 09. 12.
- Logan S. R. (2018): A Historical and Political Look at the Modern School Choice Movement. *International Journal of Educational Reform*, 27(1): 2–21. <https://doi.org/10.1177/105678791802700101>
- Keating, D. (2007): A Midwestern Rustbelt City Struggle to Sur(Re)vive. Urban Futures Seminar, Durham University and University of Teseide, 2007. 09. 10.
- Miggins, E. M. (2014): "No Crystal Stair": The Cleveland Public Schools and the Struggle for Equality, 1900–1930. *Journal of Urban History*, 40(4): 671–698. <https://doi.org/10.1177/0096144214524340>
- Neighborhood Leadership Institute (2020): True2You Year 4 in Review. <https://neighborhood-leadership.org/wp-content/uploads/2020/03/True2U-Year-4-Report.pdf> (Utolsó letöltés: 2020. 10. 15.)
- O'Donell, P. (2018): Tougher new graduation standards would have blocked a third – or even half – of diplomas in some urban areas. Cleveland.com, 2018.07.13. https://www.cleveland.com/metro/2018/07/tougher_new_graduation_standards_would_have_blocked_a_third_-_or_even_half_-_of_diplomas_in_some_urban_areas.html (Utolsó letöltés: 2020. 10. 15.)
- O'Donell, P. (2019): Graduation rates and grades may rise on Ohio's state report cards, but are gains real? Cleveland.com, 2019.09.08. <https://www.cleveland.com/news/2019/09/graduation-rates-and-grades-may-rise-on-ohios-state-report-cards-but-are-gains-real.html> (Utolsó letöltés: 2020. 10. 15.)
- Price-Spratlen, T., Guest, A. M. (2002): Race and Population Change: A Longitudinal Look at Cleveland Neighborhoods. *Sociological Forum*, 17(1): 105–136. <https://doi.org/10.1023/A:1014545607737>
- Schiller, Z. (2001): Cleveland School Vouchers: Where the Students Come from. Policy Matters Ohio. <https://www.policymattersohio.org/files/research/clevelandvouchers.pdf> (Utolsó letöltés: 2020. 10. 15.)
- United States Census Bureau (2018): American Community Survey 5-Year Estimates. Educational Attainment. https://data.census.gov/cedsci/table?g=1600000US3916000&tid=AC_SST5Y2018.S1501 (Utolsó letöltés: 2020. 10. 15.)
- United States Census Bureau (2020): QuickFacts. <https://www.census.gov/quickfacts/fact/table/US,OH,cuyahogacountyohio,clevelandcityohio/RHI125219> (Utolsó letöltés: 2020. 10. 15.)
- Warf, B., Holly, B. (1997): The Rise and Fall and Rise of Cleveland. *American Academy of Political and Social Science*, 551(1): 208–221. <https://doi.org/10.1177/0002716297551001015>

World Population Review (2020). <https://worldpopulationreview.com/us-cities/cleveland-oh-population> (Utolsó letöltés: 2020. 10. 15.)

Yin, J. S. (1998): The Community Development Industry System: A Case Study of Politics and Institutions in Cleveland, 1967–1997, *Journal of Urban Affairs*, 20(2): 137–157. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9906.1998.tb00415.x>